

УДК 342.7:368.8 (04)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.4.28>

Замрига А. В.,

кандидат економічних наук, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0001-8919-6633

Мушенко С. І.,

аспірант кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
заступник генерального директора з питань програмного забезпечення
ТОВ «Новапай»
ORCID: 0009-0001-7618-8420

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу міжнародної практики надання міжнародної гуманітарної допомоги, зокрема правових підстав та основних особливостей цього процесу. Міжнародна гуманітарна допомога є одним із ключових інструментів підтримки осіб та країн, які постраждали від збройних конфліктів, природних катастроф чи інших надзвичайних ситуацій. У статті розглядаються міжнародні правові норми та договори, що визначають порядок надання такої допомоги, зокрема, норми міжнародного гуманітарного права, що закріплені в Женевських конвенціях та Допоміжних протоколах, а також механізми, через які гуманітарна допомога надається державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

Особлива увага приділяється особливостям надання гуманітарної допомоги в контексті міжнародних зобов'язань, зокрема обов'язків держав і організацій дотримуватися принципів нейтральності, безпристрасності, незалежності та універсальності. У статті аналізуються також механізми моніторингу та контролю за використанням гуманітарних ресурсів, а також проблеми, які виникають при наданні гуманітарної допомоги, зокрема питання доступу до постраждалих територій, ефективність координації між державами, міжнародними агентствами та НУО, а також роль приватних осіб і компаній у цьому процесі.

Названо особливості надання міжнародної гуманітарної допомоги: 1) надається відповідно до основних принципів міжнародного гуманітарного права, таких як нейтральність, безпристрасність, незалежність і універсальність. Це означає, що допомога повинна надаватися без дискримінації за національною, расовою чи релігійною ознакою та на засадах рівності для всіх постраждалих осіб, незалежно від їхнього соціального статусу або політичної ситуації; 2) вимагає тісної співпраці між державами, міжнародними організаціями (такими як ООН, Червоний Хрест), неурядовими організаціями (НУО) та приватними компаніями. Кожна зі сторін повинна виконувати свої обов'язки в межах міжнародних угод та протоколів; 3) гуманітарна допомога в умовах війни або збройних конфліктів має свої особливості, зокрема, дотримання Женевських конвенцій, які вимагають захисту цивільних осіб і забезпечення їх доступу до гуманітарної допомоги навіть у разі блокування території ворогуючими сторонами; 4) важливим аспектом надання міжнародної гуманітарної допомоги є механізми контролю та моніторингу, які дозволяють забезпечити ефективність допомоги та уникнути її використання в непризначених цілях. Міжнародні організації, як правило, здійснюють регулярні перевірки, щоб упевнитися, що допомога надходить до тих, хто її дійсно потребує; 5) в умовах конфліктів та криз часто виникають труднощі з доступом до постраждалих територій, особливо якщо вони знаходяться під контролем ворожих сил. Важливими аспектами є гарантування безпеки гуманітарних працівників та забезпечення їх можливості доставляти допомогу до нужденних.

Стверджується, що міжнародна гуманітарна допомога – це сукупність ресурсів та послуг, що надаються державами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями (НУО), а також іншими суб'єктами міжнародного права, з метою пом'якшення гуманітарних наслідків збройних конфліктів, природних катастроф, епідемій або інших надзвичайних ситуацій. Вона включає медичну, продовольчу,

матеріальну допомогу, а також послуги з відновлення житла, інфраструктури та засобів існування для осіб, що опинились у кризовій ситуації.

Ключові слова: міжнародна гуманітарна допомога, міжнародне гуманітарне право, правові підстави, нейтральність, безпристрасність, принципи гуманітарної допомоги, міжнародні організації, збройні конфлікти, права людини.

Zamryha A. V., Mushenok S. I. International humanitarian assistance: international practice of providing humanitarian aid

Abstract. This article is devoted to the analysis of international practice in providing international humanitarian assistance, with a focus on the legal foundations and key features of this process. International humanitarian assistance is one of the key tools for supporting individuals and countries affected by armed conflicts, natural disasters, or other emergency situations. The article examines the international legal norms and agreements that govern the provision of such assistance, including the rules established in the Geneva Conventions and their Additional Protocols, as well as the mechanisms through which humanitarian aid is provided by states, international organizations, and other subjects of international law.

Particular attention is given to the characteristics of providing humanitarian assistance in the context of international obligations, including the duties of states and organizations to adhere to the principles of neutrality, impartiality, independence, and universality. The article also analyzes the mechanisms for monitoring and controlling the use of humanitarian resources, as well as the problems that arise during the provision of humanitarian assistance, including access to affected areas, the effectiveness of coordination between states, international agencies, and NGOs, as well as the role of private individuals and companies in this process.

The article outlines the following features of international humanitarian assistance: 1) it is provided in accordance with the core principles of international humanitarian law, such as neutrality, impartiality, independence, and universality. This means that assistance should be provided without discrimination based on nationality, race, or religion and on the basis of equality for all affected individuals, regardless of their social status or political situation; 2) it requires close cooperation between states, international organizations (such as the UN, Red Cross), non-governmental organizations (NGOs), and private companies. Each party must fulfill its obligations within the framework of international agreements and protocols; 3) humanitarian assistance in the context of war or armed conflicts has its own specifics, especially compliance with the Geneva Conventions, which require the protection of civilians and ensuring their access to humanitarian aid even in cases where the territory is blocked by hostile forces; 4) an important aspect of providing international humanitarian assistance is the monitoring and control mechanisms, which ensure the effectiveness of the aid and prevent its misuse. International organizations typically carry out regular checks to ensure that the aid reaches those who truly need it; 5) in the context of conflicts and crises, difficulties often arise with access to affected areas, especially when they are under the control of hostile forces. Key issues include ensuring the safety of humanitarian workers and enabling them to deliver assistance to those in need.

It is stated that international humanitarian assistance is a set of resources and services provided by states, international organizations, NGOs, and other subjects of international law to mitigate the humanitarian consequences of armed conflicts, natural disasters, epidemics, or other emergency situations. It includes medical, food, and material assistance, as well as services for restoring housing, infrastructure, and livelihoods for individuals who find themselves in a crisis situation.

Key words: international humanitarian assistance, international humanitarian law, legal foundations, neutrality, impartiality, principles of humanitarian aid, international organizations, armed conflicts, human rights.

Постановка проблеми. Міжнародна гуманітарна допомога є ключовим інструментом для реагування на наслідки збройних конфліктів, природних катастроф, епідемій та інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю та благополуччю людства. Вона має критичне значення для полегшення страждань постраждалих осіб, надання їм необхідної медичної, продовольчої, матеріальної допомоги, а також для відновлення основних умов для існування після катастроф. Проте надання гуманітарної допомоги є складним

процесом, що стикається з численними правовими, організаційними та практичними проблемами, які вимагають уважного аналізу та вдосконалення.

Однією з основних проблем є забезпечення дотримання принципів міжнародного гуманітарного права, таких як нейтральність, безпристрасність, незалежність і універсальність. Ці принципи є основою для ефективної допомоги, однак часто виникають ситуації, коли доступ до постраждалих територій обмежений через військові чи політичні фак-

тори, що ускладнює доставку допомоги тим, хто її потребує. Крім того, взаємодія між різними учасниками гуманітарних місій, такими як держави, міжнародні організації, неурядові організації та приватний сектор, потребує чіткої координації та формалізації на міжнародному рівні.

Також важливою проблемою є контроль за використанням гуманітарних ресурсів, щоб уникнути їх неправильного використання чи потрапляння в руки тих, хто може їх використовувати для непризначених цілей, що суперечить меті гуманітарної допомоги. Механізми моніторингу, звітності та оцінки ефективності допомоги є необхідними для забезпечення прозорості процесу та впевненості у тому, що допомога дійсно досягає тих, хто її потребує.

Незважаючи на численні міжнародні зусилля, ці проблеми залишаються актуальними і потребують подальших наукових досліджень, вдосконалення міжнародного законодавства та практики надання гуманітарної допомоги, щоб знизити негативні наслідки глобальних криз та забезпечити ефективний механізм захисту прав людини в умовах надзвичайних ситуацій.

Метою статті є розкриття міжнародної практики надання міжнародної гуманітарної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання надання міжнародної гуманітарної допомоги були предметом наукових публікацій Н. Коваль, А. Мазур, Ю. Кунєв, ІО. Аракелова, О. Дудоров, Р. Мовчан, Д. Каменський, О. Безпалова, С. Волков, А. Соцької, О. Кузьменко, В. Чорної та ін.

Виклад основного матеріалу. За даними 2025 р. Global Report on Food Crises, понад 295 мільйонів людей у 53 країнах опинились у кризовому рівні продовольчої небезпеки, що на 5 % більше, ніж у 2023 році. Це означає, що потреба у гуманітарній допомозі зростає, але водночас фінансування скорочується, і тому критично важливо, щоб міжнародна спільнота реагувала ефективно, підтримуючи життєво необхідні програми. На фоні збройних конфліктів, таких як війна в Україні, міжнародні організації, включаючи ЄС, надають підтримку біженцям і внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Допомога вклю-

чає продовольчі набори, воду, медикаменти, матеріали для тимчасового укриття та психологічну допомогу. За останні роки організації, як UNHCR, надали допомогу більше ніж 5 мільйонам біженців. Важливою частиною цього процесу є створення кризових таборів, забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я.

Можна виокремити наступні міжнародні організації, які в великих обсягах надають міжнародну гуманітарну допомогу постраждалим. Це: UNICEF працює у понад 190 країнах, включаючи Україну. Організація спеціалізується на захисті прав дітей, підтримці сімей і наданні допомоги дітям та сім'ям, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, природних катастроф або інших надзвичайних ситуацій. В Україні, зокрема, UNICEF забезпечує багатофункціональну грошову допомогу родинам з дітьми, які опинилися в кризовій ситуації, і підтримує програму розвитку прав дітей, таких як освіта та доступ до медичних послуг. За даними організації, лише в 2022 році UNICEF допоміг понад 6 мільйонам осіб в Україні. UNHCR надає допомогу біженцям, внутрішньо переміщеним особам та безгромадянським особам по всьому світу. В Україні ця організація займається захистом прав вимушених переселенців, надаючи гуманітарну допомогу, що включає тимчасове житло, харчування, медичні послуги та юридичну підтримку. За оцінками UNHCR, на 2023 рік в Україні більше 7 мільйонів людей стали внутрішньо переміщеними особами. Продовольча програма ООН (WFP) надає продовольчу допомогу в кризових ситуаціях. В Україні ця організація зосереджена на забезпеченні постраждалих від війни осіб продуктами харчування, водою та іншими основними потребами. У 2023 році WFP надала допомогу понад 3 мільйонам осіб в Україні, включаючи внутрішньо переміщених осіб та місцевих жителів. Офіс з координації гуманітарних справ ООН (ОСНА) здійснює координацію дій гуманітарних організацій, спрямованих на надання допомоги в умовах криз. В Україні ця організація забезпечує координацію гуманітарної допомоги від міжнародних партнерів, організовує збір коштів та забезпечує ефективне використання гуманітарних

ресурсів. ShelterBox протягом 2023 року організація доставила тисячі наметів, комплектів для виживання та засобів для забезпечення притулку постраждалим від стихійних лих у різних країнах, зокрема в Лівані, Афганістані та Україні. Допомога надається на основі принципів універсальності і безпристрасності, що дозволяє забезпечити ефективне реагування на глобальні гуманітарні кризи.

Останніми роками ОСНА фінансувала понад 300 гуманітарних проектів на загальну суму понад 500 мільйонів доларів. Червоний Хрест надає медичну, соціальну та правову допомогу постраждалим від збройних конфліктів і природних катастроф. В Україні ICRC працює в умовах активних бойових дій, доставляючи медичні засоби, продукти харчування, а також надаючи послуги щодо розмінування та забезпечення правового захисту. З початку війни в Україні Червоний Хрест організував доставку гуманітарних вантажів на території, які є підконтрольними бойовикам, а також доставляє ліки в зони бойових дій.

Неурядові організації, такі як **ACTED**, **NRC (Norwegian Refugee Council)**, **ADRA Ukraine**, а також приватні компанії, відіграють важливу роль у наданні гуманітарної допомоги, зокрема у розподілі їжі, наданні медичних послуг, допомозі з евакуацією і психологічної підтримки для переселенців. Вони працюють разом з міжнародними та національними урядами, щоб забезпечити швидке реагування на гуманітарні потреби. Зокрема, **ADRA Ukraine** активно залучена до забезпечення постраждалих житлом, медичними засобами та базовими потребами в умовах війни.

Відзначимо, що з початком війни в Україні міжнародні організації стали одними з основних постачальників гуманітарної допомоги. Вони забезпечують продовольчими наборами, медичними засобами, фінансовими ресурсами та технічними засобами, а також допомагають внутрішньо переміщеним особам. Це співробітництво допомогло полегшити кризову ситуацію та забезпечити життєво необхідні ресурси для мільйонів людей.

Після катастрофічних землетрусів у Туреччині та північній Сирії міжнародні

гуманітарні організації, зокрема Міжнародний Комітет Червоного Хреста (ICRC), почали негайне надання допомоги. Всього було надано екстрену допомогу близько 10 мільйонам осіб, зокрема надано житло, медичну допомогу, засоби гігієни, питну воду та продукти харчування. Ця допомога була надана відповідно до міжнародного гуманітарного права, включаючи принципи нейтральності та безпристрасності. Програма включала не лише надання матеріальної допомоги, але й підтримку психосоціальної реабілітації постраждалих, зокрема, відновлення інфраструктури на місцях [1]. Так, наприклад, за 2024 рік WFP підтримала приблизно 3,6 мільйона людей у Сирії, які мали продовольчу або харчову нестабільність. При цьому загальна кількість людей, яким потрібна гуманітарна допомога у Сирії, оцінюється у 16,7 мільйона осіб станом на кінець 2024 р. [1]. Це демонструє, наскільки критичною залишається потреба, навіть за участі багатьох організацій, лише частину постраждалих удається охопити. Після катастрофічних землетрусів донорські країни погодилися надати приблизно 7 мільярдів євро на ліквідацію наслідків для Туреччини й Сирії. Зокрема, уряд США оголосив про надання 185 мільйонів доларів на гуманітарну допомогу постраждалим – для закупівлі їжі, теплих речей, медикаментів, організації укриттів. Допомога включала житло, медичне обслуговування, предмети першої необхідності й зимове забезпечення – що є типовою багатовимірною допомогою у відповідь на надзвичайні природні лиха

Ємен постійно переживає гуманітарну кризу через війну, економічний колапс і голод. Міжнародні організації, включаючи ООН, здійснюють щорічні гуманітарні місії, надаючи допомогу мільйонам осіб. У 2023 році допомогу отримали понад 20 мільйонів осіб, включаючи медичні засоби, продукти харчування, воду, а також підтримку відновлення житла. Допомога доставлялася на контрольовані урядом території і території, підконтрольні повстанцям, завдяки дотриманню принципу гуманітарного доступу. Цей випадок підкреслює важливість координації між державами, міжнародними організаціями і НУО [2].

В Африці гуманітарні організації, зокрема World Food Programme (WFP), надають величезну допомогу біженцям і переміщеним особам, що стали жертвами тривалих конфліктів. В 2022 році було доставлено понад 1 мільйон тонн продовольчої допомоги, а також медичні засоби, вода та матеріали для тимчасового житла. Крім того, відновлення водопостачання та інфраструктури стали пріоритетом для міжнародних агентств. Міжнародні організації співпрацюють з урядами та місцевими НУО, щоб забезпечити сталий доступ до допомоги навіть в умовах конфлікту [3]. Наприклад, у випадку тривалої посухи в Сомалі (2021–2023), постраждали мільйони людей: понад 7.8 млн осіб відчули наслідки, більш ніж 1 млн людей переселилися, 724 тисячі – у критичній фазі продовольчої нестабільності. У 2022–2023 роках гуманітарні плани (Humanitarian Response Plan) для Сомалі передбачали допомогу 5–8 млн осіб, з бюджетом понад 1,5–2,6 млрд доларів США, хоча фінансування покриває не весь обсяг потреб. Такі приклади ілюструють, як кліматичні та екологічні кризи у поєднанні з соціально-економічними факторами провокують гуманітарні виклики на континентальному рівні.

Отже, основними особливостями міжнародної гуманітарної допомоги, яку надають міжнародні організації є:

1) нейтральність і безпристрасність, тобто гуманітарна допомога повинна надаватися без дискримінації на основі національності, раси чи релігії. Це є одним із основних принципів, закріплених у міжнародному гуманітарному праві. Усі постраждалі особи, незалежно

від політичної ситуації, повинні отримувати допомогу на рівних засадах;

2) співпраця між державами, міжнародними організаціями та НУО. Важливою характеристикою є координація між урядами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та приватними компаніями для забезпечення максимального ефекту від гуманітарних дій. Координація допомагає уникнути дублювання зусиль і покращити ефективність наданої допомоги;

3) моніторинг та контроль. Організації, що надають допомогу, здійснюють постійний моніторинг та аудит для забезпечення того, щоб ресурси надавалися постраждалим у найефективніший спосіб і не використовувалися для інших цілей;

4) доступ до постраждалих територій особливо в умовах збройних конфліктів, коли території можуть бути заблоковані, забезпечення гуманітарного доступу до нужденних є важливим завданням для міжнародних організацій.

В цілому, вважаємо, що міжнародна гуманітарна допомога – це сукупність ресурсів та послуг, що надаються державами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями (НУО), а також іншими суб'єктами міжнародного права, з метою пом'якшення гуманітарних наслідків збройних конфліктів, природних катастроф, епідемій або інших надзвичайних ситуацій. Вона включає медичну, продовольчу, матеріальну допомогу, а також послуги з відновлення житла, інфраструктури та засобів існування для осіб, що опинились у кризовій ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Syria and Türkiye: All earthquake victims deserve urgent humanitarian assistance. URL: https://www.icrc.org/en/document/syria-and-turkiye-all-earthquake-victims-deserve-urgent-humanitarian-assistance?utm_source=chatgpt.com
2. Crisis in Yemen: tipping point for international humanitarian action? URL: https://www.icrc.org/en/document/crisis-yemen-tipping-point-international-humanitarian-action?utm_source=chatgpt.com
3. WFP Global Outlook 2026: Hunger rises amid funding cuts, report confirms. URL: <https://www.wfp.org/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025